

ΕΛΛΗΝΙΚΗ
GJRE

Ελληνική περιοδική
έκδοση για τη
Θρησκευτική Εκπαίδευση

Greek Journal of
Religious Education

ISSN: 2623-4386.

Πληροφορίες για την έκδοση, οδηγίες για τους συγγραφείς και την υποβολή άρθρων / Publication information, instructions for authors and subscription information: <http://www.gjre.gr>

13ο Διεθνές Συνέδριο για τη Θρησκεία και την Πνευματικότητα στην Κοινωνία [Αθήνα, 20-22 Ιουνίου 2023] Thirteenth International Conference on Religion & Spirituality in Society [Athens, 20-22 June 2023]

Ναζίρ - Παύλος Ναζάρ / Nazir Paul Nazar

Θεολόγος, Υποψήφιος Διδάκτορας Νεότερης και Σύγχρονης Ελληνικής Ιστορίας /
Theologian, PhD Candidate in Modern and Contemporary Greek History

Βιβλιογραφική αναφορά / Reference: Ναζάρ, Ν.-Π. (2023). 13ο Διεθνές Συνέδριο για τη Θρησκεία και την Πνευματικότητα στην Κοινωνία (Αθήνα, 20-22 Ιουνίου 2023). *Ελληνική Περιοδική Έκδοση για τη Θρησκευτική Εκπαίδευση/Greek Journal of Religious Education*, 6(1), 112-116. DOI: 10.30457/0601237

Σύνδεσμος/link: <https://doi.org/10.30457/0601237>

Όλες οι απόψεις και οι ιδέες που εκφράζονται στην έκδοση είναι απόψεις και ιδέες των συγγραφέων και όχι του εκδότη (Πανελλήνιος Θεολογικός Σύνδεσμος ΚΑΙΡΟΣ-για την αναβάθμιση της θρησκευτικής εκπαίδευσης). / The opinions and views expressed in this publication are the opinions and views of the authors and not of the publisher (KAIROS - Greek Theological Association for the improvement of the Religious Education).

Το άρθρο μπορεί να χρησιμοποιηθεί για έρευνα, διδασκαλία και ιδιωτική μελέτη. Απαγορεύεται ρητά η αναπαραγωγή, η αναδιανομή, η πώληση, η εκμετάλλευση ή η διανομή του άρθρου, μέρους ή όλου, σε οποιαδήποτε μορφή και σε οποιονδήποτε. / This article may be used for research, teaching, and private study purposes. Any substantial or systematic reproduction, redistribution, reselling, licensing or distribution in any form to anyone is forbidden.

— ΑΚΟΛΟΥΘΕΙ ΤΟ ΠΛΗΡΕΣ ΚΕΙΜΕΝΟ —
— FOLLOWS THE FULL TEXT OF THE ARTICLE —

13ο Διεθνές Συνέδριο για τη Θρησκεία και την Πνευματικότητα στην Κοινωνία [Αθήνα, 20-22 Ιουνίου 2023]

Ναζίρ - Παύλος Ναζάρ Θεολόγος, Υποψήφιος Διδάκτορας Νεότερης και Σύγχρονης
Ελληνικής Ιστορίας

Thirteenth International Conference on Religion & Spirituality in Society [Athens, 20-22 June 2023]

Nazir Paul Nazar Theologian, PhD Candidate in Modern and Contemporary Greek History

Το επίσημο banner του Συνεδρίου

Με μεγάλη επιτυχία πραγματοποιήθηκε, από τις 20 έως τις 22 Ιουνίου 2023, το 13^ο Διεθνές Συνέδριο για τη Θρησκεία και την Πνευματικότητα στην Κοινωνία (*Thirteenth International Conference on Religion & Spirituality in Society*), το οποίο διοργανώθηκε από το Religion in Society Research Network και το Παιδαγωγικό Εργαστήριο Θρησκευτικής Εκπαίδευσης του Τμήματος Θεολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Το θέμα του φετινού Συνεδρίου ήταν «*Η Θρησκεία στη Δημόσια Σφαίρα: Από τα Αρχαία Χρόνια στη Μετα-Νεωτερική Εποχή*» (*Religion in the Public Sphere: From the Ancient Years to the Post-Modern Era*), ενώ ως κύριος χώρος διεξαγωγής του επιλέχθηκε η Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, με ταυτόχρονη δυνατότητα εξ αποστάσεως παρακολούθησης, μέσω διαδικτύου.

Η τελετή έναρξης του Συνεδρίου έλαβε χώρα στις 20 Ιουλίου στο Αμφιθέατρο

«Άλκης Αργυριάδης» του Πανεπιστημίου Αθηνών, με τους καθιερωμένους χαιρετισμούς. Πιο αναλυτικά, χαιρετισμούς απηύθυναν εκ μέρους του Πανεπιστημίου Αθηνών ο Πρύτανης Μελέτιος-Αθανάσιος Δημόπουλος, εκ μέρους της Θεολογικής Σχολής ο Κοσμήτορας Χρήστος Καραγιάννης και εκ μέρους του Παιδαγωγικού Εργαστηρίου Θρησκευτικής Εκπαίδευσης του Τμήματος Θεολογίας ο διευθυντής του, Αναπληρωτής Καθηγητής Μάριος Κουκουνάρας-Λιάγκης. Επιπλέον, εισαγωγικές ομιλίες σχετικά με τη θεματική και τις εργασίες του Συνεδρίου απηύθυναν ο επικεφαλής του Religion in Society Research Network και Καθηγητής στο Κέντρο Βυζαντινών, Νεοελληνικών και Κυπριακών Σπουδών του Πανεπιστημίου της Γρανάδα, Δρ. Luis G. Roger-Castillo, καθώς και ο Δρ. Phillip Kalantzis-Cope, ως επικεφαλής κοινωνικός επιστήμονας του Common Ground Research Networks, ενός οργανισμού-ομπρέλα που περιλαμβάνει και το Religion in Society Research Network. Η τελετή έναρξης έκλεισε με την παράθεση δεξίωσης στο φουαγιέ του κεντρικού κτηρίου του Πανεπιστημίου Αθηνών, ενώ πριν από την επίσημη έναρξη του Συνεδρίου οι σύνεδροι είχαν την ευκαιρία να ξεναγηθούν στο Μουσείο της Ακρόπολης.

Από την ξενάγηση στα κλασικά μνημεία της Αθήνας

Οι εργασίες του Συνεδρίου ξεκίνησαν στις 21 Ιουνίου στους χώρους της Θεολογικής Σχολής Αθηνών, με κεντρικό ομιλητή τον Καθηγητή της Σχολής Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών του Λονδίνου (LSE) Jeremy Walters και θέμα «Μετα-κοσμικές Προσωρινότητες και η Σύγκρουση των Μελλόντων» (Postsecular Temporalities and the Clash of Futures). Ακολούθησαν τρεις εισαγωγικοί κύκλοι συζήτησης με τις εξής θεματικές: α. Η Πολιτική των Θρησκειών (The Politics of Religion) β. Η Θρησκεία στη Δημόσια Σφαίρα: Από τα Αρχαία Χρόνια στη Μετα-Νεωτερική Εποχή (Religion in the Public Sphere: From the Ancient Years to the Post-Modern Era) και γ. Θρησκευτικές Ομοιότητες και Διαφορές (Religious Commonalities and Differences), στους οποίους οι σύνεδροι μοιράστηκαν τις απόψεις και τις εμπειρίες τους σχετικά με την παρουσία και την επιρροή του θρησκευτικού στοιχείου στο εκάστοτε κοινωνικό πλαίσιο. Στη συνέχεια, το Συνέδριο πέρασε στη φάση των ταυτόχρονων εισηγήσεων, με επτά πρωινούς και επτά μεσημεριανούς κύκλους. Οι εργασίες της ημέρας ολοκληρώθηκαν με τη δεύτερη κεντρική – εξ αποστάσεως – ομιλία από τον Καθηγητή του Πανεπιστημίου του Φόρνταμ Αριστοτέλη Παπανικολάου και θέμα «Πολιτική Κοινωνία: Ο Κατάλληλος Ρόλος της Εκκλησίας σε μια Δημοκρατική Δημόσια Σφαίρα» (Political Communion: The Proper

Role of the Church in a Democratic Public). Η ημέρα έκλεισε με ξενάγηση στα κλασικά μνημεία της Αθήνας από τον Καθηγητή του Τμήματος Κοινωνικής Θεολογίας και Θρησκευολογίας Σωτήριο Δεσπότη και την παράθεση δείπνου σε γνωστό εστιατόριο πλησίον της Ακρόπολης.

Στιγμιότυπο από την πρώτη ημέρα των εργασιών του Συνεδρίου

Η τρίτη και τελευταία ημέρα του Συνεδρίου άνοιξε με την κεντρική ομιλία του Καθηγητή του Πανεπιστημίου του Εδιμβούργου Gert Biesta, ο οποίος μίλησε με θέμα «Η Θρησκευτική Εκπαίδευση στην Κοινωνία της Παρόρμησης: Σχετικά με την Ανάγκη για Υπέρβαση» (Religious Education in the Impulse Society: On the Need for Transcendence). Ακολούθησαν επτά πρωινί ταυτόχρονοι κύκλοι εισηγήσεων, ενώ στη συνέχεια έλαβαν χώρα βιωματικά εργαστήρια και συνεδρίες αφίσας (poster sessions), με το κυρίως μέρος του Συνεδρίου να ολοκληρώνεται με έξι απογευματινούς κύκλους ταυτόχρονων εισηγήσεων. Οι εργασίες του Συνεδρίου έκλεισαν με την απονομή βραβείων σε ανερχόμενα μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας (Emerging Scholar Awards) από την Ελλάδα και το εξωτερικό, ενώ για το εξ αποστάσεως κοινό το Συνέδριο έληξε με έναν διαδικτυακό κύκλο συζήτησης, τον οποίο συντόνισε ο Πρόεδρος του Common Ground Research Networks, Καθηγητής William Cope.

Εξίσου ενδιαφέρον με τις διά ζώσης συνεδρίες ήταν και το διαδικτυακό πρόγραμμα του Συνεδρίου. Η αρχή έγινε στις 19 Ιουνίου – μία ημέρα πριν την επίσημη έναρξη του Συνεδρίου – με ένα διαδικτυακό καλωσόρισμα από τους υπεύθυνους του Common Ground Research Networks, Καθηγητή William Cope και Tamsyn Gilbert, το οποίο ακολούθησε μία συνεδρία εξοικείωσης με την ηλεκτρονική πλατφόρμα του Συνεδρίου. Η ημέρα έκλεισε με ένα online ζωντανό εργαστήριο από τον Επίκουρο Καθηγητή του Πανεπιστημίου της Βοστώνης Paul Thayer και θέμα την πνευματικότητα των παιδιών και τη συμβολή της στη διαχείριση του πένθους. Το διαδικτυακό σκέλος παρέμεινε ενεργό καθόλη τη διάρκεια του Συνεδρίου, με παράλληλες ασύγχρονες συνεδρίες, βιβλιοπαρουσιάσεις και ομιλίες.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι, παράλληλα με τις αγγλόφωνες συνεδρίες, έλαβαν χώρα και συνεδρίες στην ισπανική γλώσσα, εφόσον οι συνεργαζόμενοι με το Religion in Society Research Network φορείς είναι, στην πλειοψηφία τους, ισπανικά πανεπιστήμια.

Συζήτηση μετά την κεντρική ομιλία του Gert Biesta

Αποτιμώντας το Συνέδριο στο σύνολό του, μπορεί να υποστηριχθεί ότι αποτέλεσε γεγονός ιδιαίτερης σημασίας, από πολλές απόψεις και ιδίως όσον αφορά τη διεθνή προβολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και της Θεολογικής Σχολής. Για πρώτη φορά εδώ και δεκαετίες, στους χώρους της Θεολογικής Σχολής συγκεντρώθηκαν ακαδημαϊκοί, καθηγητές και φοιτητές από όλα τα μήκη και πλάτη της γης, εκπροσωπώντας διαφορετικές κοινωνικές, πολιτισμικές και θρησκευτικές παραδόσεις, ενώ ταυτόχρονα τους δόθηκε η ευκαιρία να έρθουν σε επαφή με την πλούσια πολιτιστική κληρονομιά της χώρας μας. Ενδεικτικά, στο Συνέδριο συμμετείχαν περίπου 120 σύνεδροι διά ζώσης και 50 εξ αποστάσεως, εκπροσωπώντας πανεπιστήμια και οργανισμούς από τις εξής χώρες: Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Δανία, Ελλάδα, Ηνωμένο Βασίλειο, ΗΠΑ, Ινδία, Ινδονησία, Ιρλανδία, Ισπανία, Ισραήλ, Καναδά, Κατάρ, Κίνα, Κολομβία, Κουβέιτ, Μακάο, Μαλαισία, Μεξικό, Μυανμάρ, Νιγηρία, Νορβηγία, Νότια Αφρική, Ουγγαρία, Ουγκάντα, Πολωνία, Πορτογαλία, Σλοβενία, Σουηδία, Ταϊβάν, Τσεχία, Φιλιππίνες και Χονγκ Κονγκ. Το γεγονός αυτό, από μόνο του, αρκεί για να θεωρηθεί το Συνέδριο ως ορόσημο για τα ελληνικά θεολογικά δρώμενα.

Ένας επιπλέον παράγοντας που συνέβαλε στην επιτυχία του Συνεδρίου, ήταν η ίδια η δομή του, η οποία βασίστηκε στη φιλοσοφία του Common Ground Research Networks. Έχοντας ως βασική του αποστολή τη δημιουργία ψηφιακών κοινοτήτων μάθησης, το Common Ground Research Networks, μέσω των επιμέρους δικτύων του, όπως το Religion in Society Research Network, διοργανώνει ετησίως έναν μεγάλο αριθμό συνεδρίων, τα οποία βασίζονται στην διαρκή διάδραση των συμμετεχόντων και στην καλλιέργεια του ψηφιακού τους γραμματισμού. Έτσι, για το Συνέδριο της Αθήνας δημιουργήθηκε η αντίστοιχη διαδικτυακή πλατφόρμα, μέσω της οποίας οι σύνεδροι ενημερώνονταν σε πραγματικό χρόνο για τους χώρους, τις θεματικές, τις εισηγήσεις και τις ενδεχόμενες αλλαγές στο πρόγραμμα του Συνεδρίου, ενώ διαχειριζόνταν και τη δική τους συμμετοχή, από την εγγραφή και την πληρωμή μέχρι την αποστολή των περιλήψεων και το ανέβασμα πολυμέσων σχετικά με την εισήγησή τους. Με αυτόν τον τρόπο, η συμμετοχή στο Συνέδριο δεν έγινε απλά πιο εύκολη και πρακτική, αλλά και πιο ουσιαστική, εφόσον καθένας και καθεμία από τους σύνεδρους ήταν «υποχρεωμένος» να συμμετέχει ενεργά από την αρχή μέχρι το τέλος. Στον τομέα της οργάνωσης, σημαντικό ρόλο έπαιξε και η ομάδα των συντονιστών, αποτελούμενη από μεταπτυχιακούς και διδακτορικούς φοιτητές από την Ελλάδα και το εξωτερικό, οι οποίοι συνέβαλλαν στην ομαλή ροή και μετάβαση των συνεδρίων, ενώ υπήρχε και καθημερινή πρωινή ενημέρωση για την εξέλιξη των εργασιών του Συνεδρίου.

Σε κάποιο διάλειμμα ανάμεσα στις συνεδρίες

Σημαντική υπήρξε η συμβολή του Συνεδρίου και σε επιστημονικό επίπεδο. Η δυναμική επιστροφή της θρησκείας στον δημόσιο χώρο, ιδιαίτερα την τελευταία 25ετία, σε συνδυασμό με την άνοδο του φονταμενταλισμού παγκοσμίως και τις ολοένα μεταλλασσόμενες συνθέσεις των κοινωνιών, εξαιτίας των ανθρωπίνων μετακινήσεων, κατέστησαν το θέμα του φετινού Συνεδρίου όχι μόνο ενδιαφέρον, αλλά και εξαιρετικά επίκαιρο. Σε αυτά μπορούν να προστεθούν και άλλα φλέγοντα ζητήματα, όπως οι θρησκευτικές προεκτάσεις των πολεμικών συγκρούσεων ανά τον κόσμο, αλλά και η «συνομιλία» των θρησκειών με τη διαφορετικότητα σε κάθε μορφή της (εθνική, φυλετική, θρησκευτική, σεξουαλική). Την ευρύτητα του Συνεδρίου από άποψη θεμάτων φανερώνει η ποικιλία των εισηγήσεων, οι οποίες κάλυψαν ένα ευρύ φάσμα, από τη φιλοσοφική θεώρηση θρησκευτικών πρακτικών και την ειρηνική συνύπαρξη των θρησκειών μέχρι τις σύγχρονες προκλήσεις που αναδύονται από γεγονότα, όπως ο πόλεμος στην Ουκρανία, η δυναμική άνοδος της LGBTQ+ κοινότητας και η ιλιγγιώδης ανάπτυξη της τεχνητής νοημοσύνης. Μάλιστα, το ενδιαφέρον του Συνεδρίου ενισχύθηκε από τον κοσμοπολίτικο χαρακτήρα του, εφόσον τα παραπάνω θέματα εξετάστηκαν στο πλαίσιο διαφορετικών εθνικών, θρησκευτικών, πολιτικών και κοινωνικών παραδόσεων.

Κλείνοντας, αξίζει να γίνει αναφορά και στις προοπτικές που ανοίγονται μετά τη διεξαγωγή του Συνεδρίου. Πλέον, το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών αποτελεί συνεργαζόμενο φορέα του Religion in Society Research Network, με τα μελλοντικά σχέδια να κατευθύνονται όχι μόνο στη διεξαγωγή συνεδρίων, αλλά και σε ευρύτερες δράσεις, όπως η διοργάνωση διαδικτυακών σεμιναρίων και εργαστηρίων, καθώς και η από κοινού συγγραφή και έκδοση σχετικού εκπαιδευτικού και ακαδημαϊκού υλικού. Επιπλέον, με την ολοκλήρωση του Συνεδρίου στην Αθήνα, το συνεδριακό «ραντεβού» ανανεώθηκε για τον επόμενο Μάιο (23-24 Μαΐου), οπότε και θα διεξαχθεί το 14^ο Διεθνές Συνέδριο για τη Θρησκεία και την Πνευματικότητα στην Κοινωνία στη Μαδρίτη της Ισπανίας, με θέμα «*Τόποι, Κίνηση, Χρόνος: Οι Θρησκείες σε Ακίνησια και σε Κίνηση*» (*Spaces, Movement, Time: Religions at Rest and in Movement*), στο οποίο το Πανεπιστήμιο Αθηνών και η Θεολογική Σχολή αναμένεται να δώσουν δυναμικά το «παρών». Τα καλύτερα, επομένως, βρίσκονται μπροστά!